

ผังภาพรวมบาลีไวยากรณ์

อักษร อักษรวิธี

นามกิตก์
ธาตุ+ปัจจัย(+วิภัติ)
ทา-มฺว-ลี = **ทายโก**
กร-ตุ = **กาตุ**

ศัพท์
นาม/นิบาต+ปัจจัย(+วิภัติ)
สตี-มนตุ-ลี = **สติมา**
ตี-กฺขตุตุ = **ติกฺขตุตุ**

สมาส
ศัพท์ ๒ ศัพท์ (เว้นอาขยาต)
ขึ้นไปต่อกัน
พุทฺโธ เอว รตนํ พุทฺธรตนํ

กิริยากิตก์
ปัจจัยบางตัว เช่น ต อนีย ตพพ
ใช้เป็นคุณนาม-นามนามได้

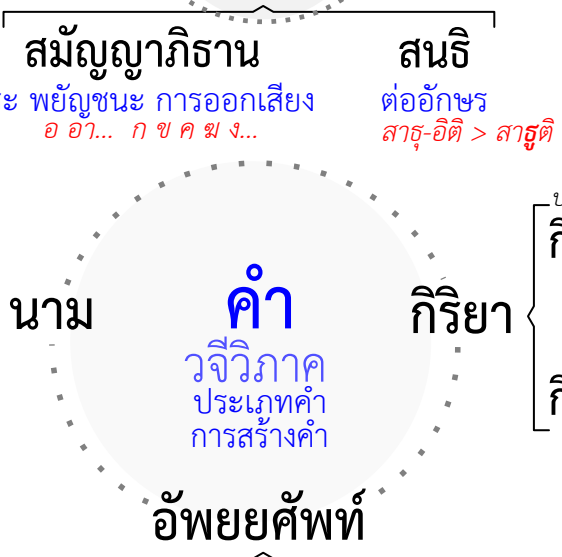
ประเภทคำ   หน้าที่

นามนาม   เป็น ประธาน/กรรม/...*
                         พุทฺโธ/พุทฺธ/...

คุณนาม   เป็น วิเศษณะ
                         (ขยายนามนาม-สัพพนาม)
                         อคฺโค พุทฺโธ ...

สัพพนาม   - แทนนามนามที่กล่าวถึงแล้ว
                         - ประกอบนามนามเพื่อระบุ
                         อย่างเจาะจงหรือไม่เจาะจง
                         โส ตํ อุปลกํ ทิสฺวา ...

* นามนามทุติยวิภัติ เอกวจนะ
ใช้เป็นกิริยวิเศษณะได้ เช่น สุขํ สุขฺติ.

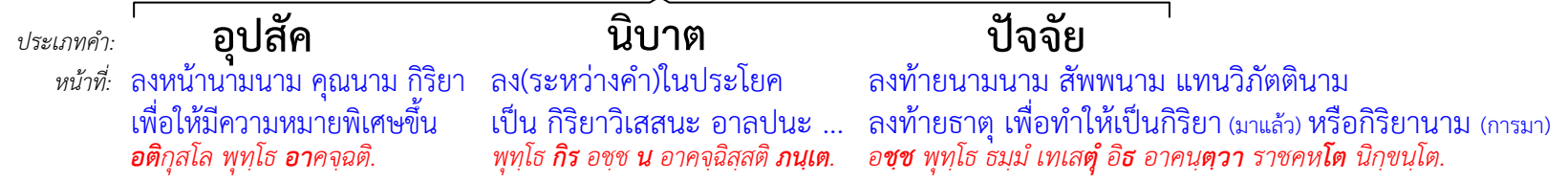

การสร้างคำใหม่

	ฐาน (base)	ปัจจัย	วิภัติ
กิริยาอาขยาต:	ธาตุ	ลง ปัจจัยอาขยาต	วิภัติอาขยาต
กิริยากิตก์:	ธาตุ	ลง ปัจจัยกิริยากิตก์	(วิภัตินาม)
นามกิตก์:	ธาตุ	ลง ปัจจัยนามกิตก์	(วิภัตินาม)
ปัจจัยนตะ	ธาตุ	ลง อภัยปัจจัย	(เช่น กาคฺ์ กาคเว)
	นาม	ลง อภัยปัจจัย	(เช่น อิตฺ อิศ อิทานี)
ศัพท์:	นาม-นิบาต	ลง ปัจจัยศัพท์	(วิภัตินาม)
สมาส:	ศัพท์ ๒ ศัพท์ (เว้นอาขยาต)	ขึ้นไปต่อกัน	วิภัตินาม

ศัพท์ที่สร้างจากนามกิตก์ ศัพท์ สมาส
สำเร็จรูปเป็นนามนามหรือคุณนาม

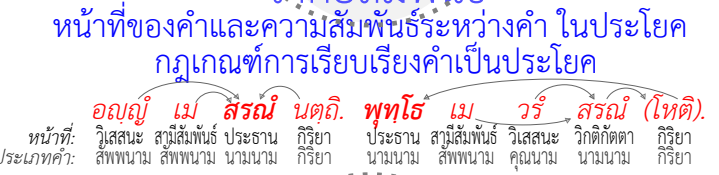
ยกเว้น ศัพท์ที่ลงอภัยปัจจัย เช่น
ตเว ตํ ปัจจัย นามกิตก์
ธา โส ปัจจัย วิภาคศัพท์
ถา ถํ กฺขตุตุ ปัจจัย อภัยศัพท์

เทียบประเภทคำ

ไทย	English	บาลี	
นาม	noun	นามนาม	นาม(ศัพท์)
สรรพนาม	pronoun	สัพพนาม	
คุณศัพท์	adjective	คุณนาม (วิเศษณะ)	
บุพบท	preposition	วิภัติ (ต่อท้ายนามศัพท์)	
กิริยา	verb	กิริยา (อาขยาต/กิตก์)	
กิริยาวิเศษณ์	adverb	กิริยวิเศษณะ (นิบาต/นามนามทุติยวิภัติ/ -ตฺวา ที่ไม่แปลว่า ...แล้ว และแปลหลังกิริยาที่อยู่หลัง)	
สันธาน	conjunction	นิบาต	
อุทาน	interjection	นิบาต	

ประโยค วากยสัมพันธ์

ฉันท ฉันทลักษณะ

การแต่งกลอนกวีในภาษาบาลี ที่เรียกว่า ฉันท หรือ คาถา
เพื่อให้ถ้อยคำกะทัดรัด จดจำง่าย และสวดได้ไพเราะเป็นจังหวะจะโคน

นตฺถิ เม สฺรณํ อณฺญํ.   พุทฺโธ เม สฺรณํ วรี.

ศัพท์ บท ประโยค พากย์ พากยวงค์

ศัพท์ (สทท) คือ นาม กิริยา ที่ยังไม่ได้ลงวิภัติ และอภัยศัพท์ (นิบาต อุปสรรค)
บท (ปท) คือ นาม กิริยา ที่ประกอบวิภัติแล้ว เอาไปใช้ในประโยคต่างๆ ได้
(ในการนับจำนวนบท แม้มีหลายศัพท์มาต่อกัน ถ้ามี ๑ วิภัติก็นับเป็น ๑ บท)
พากย์ (วากย) = ประโยค (ใน ๕ วากย)
(พากย์/ประโยค ต้องมีกิริยาคุมพากย์ (แม้ไม่มีประธาน เช่นประโยคภาววจก))
พากยวงค์ (วากย+องค) = (บางส่วนของประโยค (ไม่มีกิริยาคุมพากย์))
กิริยาคุมพากย์ = กิริยาคุมประโยค = กิริยาใหญ่ = กิริยาหลัก = กิริยาที่ใช้จบประโยค
กิริยาภายใน = กิริยาในระหว่าง = อภัยกิริยา = กิริยาย่อย

ประโยคทางสัมพันธ์

- ๑) ประโยคลิงคัตถะ มีประธานปรุมาวิภัติ แต่ไม่มีกิริยาคุมพากย์ เช่น จณฺโท ลุทฺทโก.
- ๒) ประโยคลักษณะ (ประโยคแทรก ที่ประธานลงสัตตมีวิภัติ กิริยาใช้ ต อนฺตฺ มาน ปจ.)
- ๓) ประโยคอนุาทร (ประโยคแทรก ที่ประธานลงฉนฺตฺวิภัติ กิริยาใช้ ต อนฺตฺ มาน ปจ.)
- ๔) ประโยคกิริยาประธานนย (ตฺวา) ๕) ประโยคกิริยาปรามาส ๖) ประโยคสัตตมีปัจจัยตะ